

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Column: Een monument voor Keesje Brijde

Auteur: Duco Hellema

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 44.2, 6-9.

© 2022 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

ISSN 0165-7518

Skript Historisch Tijdschrift is een wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

EEN MONUMENT VOOR KEESJE BRIJDE

Duco Hellema

Het is weer oorlog in Europa, met alle ellende van dien. Ik verbaas me soms over de commentaren op televisie en in de kranten. Vooral in de eerste dagen van het conflict en in de weken voordat de Russen aanvielen. Alsof het om een wedstrijd gaat. Ook sommige Europese politici deden daaraan mee. Zoals Ursula von der Leyen, de voorzitter van de Europese Commissie, met haar opmerking dat Oekraïne 'bij ons hoort'. Een supporter die haar favoriete voetbalteam aanmoedigde.

Natuurlijk was de Russische invasie een daad van agressie. En natuurlijk moest Oekraïne worden gesteund. Maar oorlogsgeweld is verschrikkelijk. Niet voor niets is het bewaren van vrede de belangrijkste doelstelling van de Verenigde Naties, die direct na de Tweede Wereldoorlog werden opgericht. 'Komende geslachten te behoeden voor de gesel van de oorlog', zo begint de Preambule van het VN-Handvest. Maar de Verenigde Naties spelen in de huidige wereldpolitiek helaas steeds meer een marginale rol.

Het duurt lang voordat oorlogen echt voorbij zijn. Ze laten decennialang hun sporen na. Misschien nog wel langer. In materieel en economisch opzicht, maar

vooral ook sociaal en psychologisch. Nog steeds herdenken we de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Het is een deel van onze nationale identiteit geworden.

Ik geef sterk de voorkeur aan kleinschalige, lokale gedenkplaatsen. Buurtinitiatieven, zoals het kleine monument gewijd aan Keesje Brijde, op het Keesje Brijdeplantsoen in Amsterdam-Oost.

Er is niet zoveel bekend over Keesje Brijde. Dat is niet onbegrijpelijk. Een Amsterdamse arbeidersjongen; het negende kind van in totaal twaalf. Het gezin-Brijde woonde in de Indische Buurt. Op 13 december 1944 ging Keesje met een of twee vriendjes kolen zoeken, op het spoorwegemplacement op Sporenburg in het Oostelijk Havengebied. Het was de beruchte Hongerwinter van 1944-1945. Er was een groot tekort aan voedsel en brandstof. Zeker voor de arme gezinnen in Oost.

Maar het spoorwegemplacement was kort tevoren door de Duitsers tot *Sperrgebiet* verklaard. Het werd bewaakt. De jongens werden ontdekt en onder vuur genomen. Keesje werd in zijn hals geraakt. Volgens sommige bronnen was hij

Bloemen in het Keesje Brijdeplantsoen tijdens de herdenking van mei 2020. Bron: Wikimedia Commons

meteen dood. Volgens andere werd hij nog levend naar het OLVG overgebracht en overleed hij daar. Hij werd in ieder geval een paar dagen later begraven op de Nieuwe Ooster Begraafplaats. Zijn graf is al lang geleden geruimd.

Wie Keesje heeft neergeschoten is altijd onduidelijk gebleven. Aanvankelijk werd gedacht aan een Duitser. Maar de CPN-krant *De Waarheid* berichtte in 1947 dat het waarschijnlijk een Nederlandse Landwachter was geweest. Jaren later zou een getuige dat bevestigen. De in november 1943 ontstane Landwacht be-

stond merendeels uit NSB'ers en verrichtte hand- en spandiensten voor de Duitsers. Een soort paramilitaire organisatie, of informele hulppolitie.

De dood van Keesje maakte indruk in de buurt. Direct na de bevrijding werd er een gedenkteken geplaatst bij het spoorwegemplacement op Sporenburg. Niet meer dan een eenvoudig houten kruis met Keesjes geboorte- en sterfdatum. En daarbij een gedicht, geschreven door Rijmelaar (pseudoniem van de bakker J. Schagen, woonachtig op de Javestraat).

Keesje is een kleine jongen,
Amper 13 jaar misschien,
Keesje wil zijn moeder helpen!
Kan haar getob niet langer-zien.

Moeder heeft nu kolen nodig
Om het kacheltje te stoken
Keesje is niet overbodig,
Wil de schoorsteen weer doen rooken.

's Morgens in het kille duister
Komt hij vlug en kwiek uit bed,
“Dag Moeder” klinkt zijn gefluister
“Ik ben terug, voor je er op let”.

In zijn sjofele, dunne kleeren,
Met een hongerige maag,
Zoo zag ik hem heel wat keeren
Ach wat was het nog een blaag.

Kooltjes rapen, voor zijn Moeder.
't Ventje deed al vroeg zijn best.
En hij was zijn broertjes hoeder
Tot die kogel kwam ten leest.

Kleine Amsterdamsche jongen,
Kleine deugniet van de straat,
Deze wensch op aller tongen:
God straffe dien onverlaat.

Die met zijn vervloekte wapen
Kleine kinderen niet ontzag!
En jou voor wat kooltjes rapen!
Stuurde naar dat kille graf.¹

Tot twee keer toe is het monument verplaatst, vanwege de grote veranderingen die zich sinds de oorlog in het Oostelijk Havengebied hebben voltrokken. Nu bevindt het zich in een moderne woonwijk, bij de Panamakade, aan de rand van een plantsoen dat naar Keesje is vernoemd. Kees Brijdeplantsoen zou het eerst gaan heten. Het werd gelukkig Keesje Brijdeplantsoen.

Op vier mei worden er bloemen gelegd, onder meer door leerlingen van de basisscholen in het Oostelijk Havengebied. Soms wordt er een toespraak gehouden, of wordt er iets voorgedragen of gezongen. Dat raakt mij meer dan plechtigheden met de koning, notabelen en militairen, zoals op de Dam.

Het is juli. Vooralsnog duurt het geweld in Oekraïne voort. Zoals zo vaak gaat het menselijk leed vaak ten onder in getallen, kaarten, strategische beschouwingen. Hopelijk komt er snel een diplomatieke oplossing. Maar het zal opnieuw decennia kosten voordat de oorlog werkelijk ten einde is.

Duco Hellema is emeritus hoogleraar Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen (Universiteit Utrecht). Hij schreef onder meer *Nederland en de jaren zeventig* (2012) en *The Global 1970s* (2018).

Noten

1. Rijmelaar, 'In Memoriam Keesje Brijde'. Het gedicht is geplaatst op een tekstbord bij het monument voor Keesje Brijde.